

דברי פתיחה של פרופ' שמשון רובין לכנס אחים שכולים:

על השכול של אחים, אחיות, ואחים לנשק, אוניברסיטת חיפה 17.11.11

כבוד הנשיא פרופ' אהרון בן זאב, פרופ' רבקה יהב, ולכל מכובדי שלום.

I אנחנו מודים לאלו הנמצאים כאן, ולצופים באשר הם, על השתתפותכם ביום עיון חשוב זה.

יום עיון זה הוצא לפועל בשיתוף פעולה בין המרכז הבינלאומי לחקר אובדן, שכול וחוסן נפשי, והמרכז הקליני הבינתחומי באוניברסיטת חיפה שיתפו פעולה – וללא גורמים נוספים. ברצוני לציין במעמד זה את תרומתם של משפחת גברון, לזכר אחיהם פנחס גברון אשר נפל במלחמת יו"כ, תרומה שנעשתה בכבוד וברוח לב, ואנו מכירים תודה ומודים לכם כאן בהזדמנות זו.

מלבד המרצים הרשומים בתכנית, אנו מודים לגב' רחל שחורי וצוותה, לגב' נעמה פזי-גל וצוותה, למיכאל קונגיה, ראש תחום מערכות וידאו והוראה מרחוק, וללורן שחאדה אשר ניגנה עבורנו בביצוע בכורה את יצירתה המקורית "ריק" (Empty).

לא בכדי שמנו את הפרח זכרוני Forget me not ברקע להזמנה של כנס זה. במקומות רבים בעולם המערבי, יום ה11 ל11 הוא יום הזיכרון עבור החיילים אשר נפלו בעת שירותם—והרבה מהם, אבל לא כלום, בקרב. הפרג, הפרח האדום שגדל בפלנרס שבבלגיה, מסמל הן את המקום והן את ההקרבה, שאפיינה את שדות הקטל של מלחמת העולם, עוד לפני שהייתה מלחמת עולם נוספת. סמיכות התאריך הוא תזכורת לרצון של יחידים וקהילות – לא לשכוח. ולכן רק טבעי לצרף הפרח זכרוני – Forget me not - אל תשכחני.

II לכאורה, נושא הכנס אינו מובן באופן אינטואיטיבי—כיצד אנו קושרים את אוכלוסיות האחים שחיברנו ביחד בכנס זה?

או אם להשתמש בשפה תנכ"ית: בראשית פרק ל"ז

טו ... ; וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאָמֵר, מֶה-תְּבַקֵּשׁ .

טז וַיֹּאמֶר, אֶת-אָחִי אֲנִי מִבְּקֶשׁ

מה זה אח? לא תמיד ברור אם הביטוי "אחי, כך וכך" הכה שגור בפינו היום הוא זילות המושג, או האם הוא נגזר של משמעות עמוקה מאוד של הכרת החיבור שיש בינינו כבני אדם.

לא בכדי ניתן לומר שהמוות הראשון בתורה הוא רצח-רצח אח, ואם מתעכבים רגע על הניסוח של המשפטים ניווכח בפרק ד' של ספר בראשית:

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן, אֵי הֶבֶל **אָחִיךָ**; וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי, הֲשֹׁמֵר **אָחִי** אָנֹכִי. י וַיֹּאמֶר, מֶה עָשִׂיתָ; קוֹל דְּמֵי **אָחִיךָ**,

צֶעֳקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה. יא וְעַתָּה, אָרוּר אָתָּה, מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ, לְקַחַת אֶת-דְּמֵי **אָחִיךָ** מִיָּדְךָ.

הערבות ההדדית, החיבור, הקירבה והריוחוק של אחים בחייהם הוא נושא שמעסיק הורים מודאגים, ואחים ואחיות בעצמם. האחריות הגדולה של אחים מתעצמת עוד יותר כשמדובר במות אחד מהם. החשיבות של הקשר בין אחאים משתנה לאורך החיים של כל אחד ואחת מהם, וימשיך להשתנות כל עוד נותר אחד מהם בחיים.

III אחד מהדברים המשמעותיים ביותר בקשר של אחים ואחיות, ובו דמיון רב לקשר של אחים לנשק, הוא בכך שיש הרבה מאוד שונות במשמעות וחשיבות הקשר. חוקרים המתמקדים באחים וכמוהם מטפלים העוסקים בפסיכותרפיה של אחים שכולים, מדברים על השונות הרבה שיש בסוג כזה של אובדן. לאבד אחות תאומה שונה מלאבד אח קרוב בגיל או אחות שטפלה בך וגידלה אותך והיה ביניכם פער גילאים גדול. בצורה מקבילה יש ללמוד על הדמיון בין אחים, אחיות ואחים לנשק. אלו שחקורים ו/או מטפלים באובדנים של "אחים לנשק" מדברים על קשרים שאינם אחידים אך בעלי משמעות רבה מאוד. במקרים לא מבוטלים, אובדן של "אח לנשק" מהווה אובדן שיכול לגרור אחריו תגובה מתמשכת של אבל לאורך עשרות שנים. אבל בוודאי ובוודאי, כמו שיש לזכור תמיד, עם הרבה מאוד שונות בין בני אדם—אין דרך אחת "נכונה" להתמודדות זו ועלינו לזכור ולכבד שונות זו.

אובדן אח יכול להשפיע בצורה ישירה, באשר הוא לוקח לאח מי שהיה חבר, יריב (שהרבה פעמים מהווה זרז לצמיחה) ואיש סוד. כמו כן, הוא יכול להשפיע בצורה ישירה באשר הוא פוגע וממוטט את תחושת הביטחון וההגנה של ילד. האובדן משפיע גם באופן עקיף על אחים, כאשר הוא מערער את החיים והפוטנטיאל של הורים, אשר עלולים להיות בלתי מסוגלים למצוא את הכוחות הדרושים ואת החוסן הנפשי להתמודד עם האובדן ועם הצרכים של הילדים הנותרים. ד"ר מריאנה גייטיני מהמרכז שלנו לחקר אובדן חקרה זאת ותוכלו למצוא פרטים על מחקרה באתר המרכז.

האובדן יכול לפעול בצורה עקיפה בדרך נוספת, כאשר הוא משפיע על הילדים, אשר צריכים כעת להתחרות עם כיסאו הריק של הילד המושלם. ממצאים אלו, של אידיאליזציה וקשיים במציאת מקום מרכזי במשפחה, הם ממצאים שעולים בצורה עקיבת במחקרים שלנו וקבלו תמיכה ממחקרם של ד"ר איתי אדרס וגב' מיכל פישר שחקרו נושא זה כחלק מפעולותיהם במרכז הבינלאומי לחקר אובדן, שכול, וחוסן נפשי.

אובדנם של עמיתים ו"אחים לנשק" קיבל התייחסות בעיקר כגורם המשפיע על רמות הלחץ וחווית האיום על חייהם של חיילים. מחקרים שנעשו כ-50 שנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, וגם אלו שנעשו שנים רבות לאחר מלחמת וייטנאם, בדקו חיילים ששירתו במלחמות אלו, והראו באופן חד משמעי ממצאים חשובים ביותר. נמצא שחוויות אבל שדווחו על ידי חיילים אלו היה בעוצמות חזקות ביותר והגיע לרמות שוות ערך עם "אבל אקוטי" שאפיין זוגות כשאחד מבני הזוג נפטר. זאת אומרת, שכדי להבין את דברים אלו, יש לשים במרכז את האחוה והחיבור של חיילים. חיילים יכולים להגיב לאובדן אחים לנשק וחברים עם אותן תחושות של אבל ותחושת אובדן מתמשך ברמות שמתחרות עם אלו של אחים שחוו אובדן אח או אחות. ישנם מאפיינים רבים אשר משפיעים על תגובות אלו, אך עובדתית, יש הרבה מקרים של אבל על עמיתים ואחים לנשק שבהם אנו רואים שהקשר לאדם שאיננו הוא במרכז. נמצא איתנו היום ד"ר שחר מור יוסף מהמרכז לחקר אובדן ושכול, אשר ישתף אותנו עם חלק מהממצאים שלו בנושא זה.

IV. ולסיום, לאובדן אחים ואובדן אחים-לנשק יש מכנה משותף נוסף חשוב ביותר. לעיתים קרובות מדי מזניחים וממעיטים מערכם וחשיבותם של אובדנים אלו. מטרתנו ביום עיון זה, היא להניע את שתי הצורות האלו של האבל קדימה, ללמוד מהממצאים, ולעורר יותר תשומת לב לאחים לאובדן בחברה הישראלית תוך כדי חיבור של אוכלוסיות שלא רגילים להתחבר יחד.

ועכשיו נחזור שוב לפרח שלנו מההזמנה של היום עיון, הפרח "זכרוני" — אל תשכח אותי —

Forget me not

והכוונה היא לא לשכוח-אותי במשמעות כפולה:

א. לא לשכוח את אלו שהלכו לעולמם – המתים – והפרח מדבר בשמם:

ב. וגם --לא לשכוח את האבלים עצמם-- האבלים-- והפרח מדבר גם בשמם.

וכך הוא אומר -- בין אם מדובר בשנה, עשר שנים, 38 או כל מספר אחר,

זכרוני, אל תשכח אותי / אותנו

Forget Us Not

תודה רבה.

Prof. Simon Shimshon Rubin
Director, International Center for
the Study of Loss, Bereavement
and Human Resilience

פרופ' שמשון רובין,
ראש המרכז הבינלאומי לחקר אובדן,
שכול וחוסן נפשי
החוג לפסיכולוגיה
<http://clbhr.haifa.ac.il/>

מקורות:

Rubin, S.S., Malkinson, E., & Witztum, E. (2012). **Working with the Bereaved: Multiple Lenses on Loss and Mourning**. New York: Routledge.

Rubin, S.S., Malkinson, R., Koren, D., Mor Yosef, S. & Witztum, E. (2011). Military bereavement and combat trauma. In S. Ringel and J. R. Brandell (Eds.) **Trauma: Contemporary Directions in Theory, Practice, and Research**. Thousand Oaks, CA: Sage.

פרופ' שמשון רובין